

NEWS**OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES**

ISSN 2224-5294

Volume 6, Number 298 (2014), 171 – 175

**MYTHOLOGICAL COGNITION
ON THE KAZAKH WRITING MONUMENTS****G. M. Mamyrbekova**

Institute of Linguistics for the name of A. Baitursynov, Almaty, Kazakhstan

Key words: mythology, cognition, consciousness, society, language.

Abstract. Mythical knowledge as a special language manifestation of person consciousness is considered in article. Myth existed as an integral part of public consciousness and passed by means of language from generation to generation that is proved in examples. Analysis of Turkic mythical concepts is carried out in Kazakh written monuments.

УДК 811.512.122.09

ЕСКИ ҚАЗАҚ ЖАЗБАЛАРЫНДАҒЫ МИФОЛОГИЯЛЫҚ ТАНЫМ**Г. М. Мамырбекова**

ҚР ҰҒА А. Байтұрынұлы атындағы Тіл білімі институты, Алматы, Қазақстан

Тірек сөздер: мифология, таным, сана, қоғам, тіл.

Аннотация. Макалада мифтік таным адам санасының тілдегі ерекше бір көрінісі ретінде талданып көрсетілген. Миф қоғамдық сананың ажырамас бөлігі ретінде өмір сүріп, тіл арқылы ұрпактан-ұрпакқа жалғасып отыратыны мысалдар арқылы дәлелденген. Түркілік мифтік ұғымдардың қазақ жазбаларындағы көрінісі талданған.

Соңғы жылдары лингвистикада тілді – адамзат баласының ортақ құндылықтарын бейнелеуіші немесе ұлттық болмыс пен рухани сана көріністерін жеткізуши құралы ретінде жаңа бағытта қарастыруға бетбұрыс жасалды. Осының нәтижесінде, қазақ тіл білімінде де тілдің жалпыадамзаттық және ұлттық дүниетанымды сақтаушылық қызметі біршама айқындалып, лингвомәдениеттанымдық, когнитивтік зерттеулер жарыққа шықты. Фалымдар тілді этностың тарихымен, ділімен, мәдениетімен, дүниетанымымен тығызыз бірлікті қарастырып, ұлттың өзіндік ойлау жүйесін тілдік бірліктер арқылы танытуда айтартықтай нәтижелерге қол жеткізіп отыр. Әсіресе тілдің кумулятивтік қызметін тіл мен таным, тіл мен ойлау, тіл мен сана сабактастырығы тұрғысынан қарастыру тілдің ұлттық танымдық негіздерін анықтауға жол ашты, яғни «ұлт пен тілді біртұтас» бірлік ретінде анықтау барысында тілдің руханилық, танымдық қызметтері біршама айқындалды.

Тілдің мұндағы құрделі құрылымдарын көрсететін, ұлттың, одан арғы этностың дүниетанымынан хабар беретін негізгі арналарға әрине, ең бірінші, жәдігерлер, ауыз әдебиеті, фразеологизмдер, мақал-мәтелдер т.б. жататыны мәлім. Бұл тұрғыдан алғанда, академик Р.Сыздықтың көне сөздердің тарихи-тілдік табиғатын ашып берген еңбегін [1], ғалым Е.Жангейісовтың тілдік бірліктер арқылы ұлт мәдениетін танытудағы улесін [2], Ә.Қайдардың этнос болмысының «айнасы» болып табылатын мақал-мәтелдерге жүргізген тарихи, этнолингвистикалық зерттеуін [3], Н.Уәлиұлының фразеологиялық тіркестерге қатысты [4] еңбегін, сондай-ақ жалпы қазақ тіл біліміндегі лингвокогнитивтік бағытты дамытушы ғалымдар ретінде Ж.Манкеева, Э.Сүлейменова, З.Ахметжанова, Қ.Рысберген, Б.Сүйерқұл, Г.Сағидолда, есімдерін ерекше айта кету керек. Ал тіл мен мифтің сабактастығына арнайы тылыми зерттеу жүргізген зерттеушілер Қ.Ғабитханұлы мен Б.Ақбердиева болды.

Жалпы мифология тұтастай алғанда халық дүниетанымының көрінісі болып саналады. Өйткені бұлар нақты оқиға мен табиғат құбылыстарына немесе өмірде болған тұлғалар есімдерімен

байланысты туып, көбінесе өмір, өлім, дін сиякты үлкен жүкті арқалайды. Ал бұл ең біріншіден, адам әрекеттерінің беймәлім табиғат сырларымен астасып, сабактасып жататындығын меңзейді.

Адам санасындағы мифтік танымның пайда болуына жасырын күш немесе сырт көзге байқала бермейтін күрделі құрылымдардың әсер ететінін ескерсек, «миф тек ежелгі дүниеге деген көзқарастың символы» деген пікірді жоққа шығаратындей. Өйткені «миф ойдан шығарылған өтірік, жасанды дүние емес, нақты халықтың дүние мен өзі туралы Шындығы, басқаша айтқанда «шын» деп есептелінген, тарихи, рухани тәжірибесіне сүйенген стереотиптік дәңгейдегі Ақиқаты. Миф – жалғандықты, ойдан шығарылғанды білдірмейді, бірақ «жалған миф» деген де, «ақиқат миф» деген де болады» [5, 15-16 б.].

Мифтің осындай терендігі мен көпмәндігі ғалымдардың әр кезеңдері әр түрлі болжам жасауларына жол ашып келеді. Мысалы, Ф.В.Шеллинг мифті тарихи-мәдени саналық құбылыс деп таныса, Ф.Ницше мәдениеттің дем берушісі ретінде түсініп, оны иррационалдық сипатта талдайды, ал мифті ғылыми-психологиялық тұрғыдан қарастыру В.Вундтен баталса, мифті бейсаналық тұрғыдан танудың негізін К.Леви-Строс салды, Э.Кассирер мен А.Лосев мифті символдық тұрғыдан зерттесе, ал Л.Леви-Брюль миф логикасына назар аударды. Кеңестік кезеңде мифті лингвистикалық және семиотикалық тұрғыдан зерттеген ғалымдар С.А.Токарев, А.М.Золотарев, О.М.Фрейденберг, Е.М.Мелетинский, Ю.М.Лотман, А.Афанасьев, А.Потебня т.б. болды. Ал қазақ ғылымында мифті қоғамдық және архаикалық сананың дүниетанымдық негізі ретінде қарастыру тек философ ғалымдар тараапынан зерттелді деуге болады. Мифті есқінің қалдығы емес, адам санасында тұрақты түрде орын алатын құбылыс екенін тіл бірліктері арқылы ғылыми-теориялық тұрғыдан дәлелдеп беру тілші ғалымдардың мойнында. Алайда, мифология саласы философтардың, психологиярдың, мәдениеттанушылардың, социологтардың еншісіндегі нәрсе деген көзқарас қалыптасқаны жасырын емес. Адам санасындағы мифологиялық, діни танымның тілмен сабактастығын нақты тілдік фактілер арқылы ашып көрсеткенде тіл және таным, тіл және ойлау байланыстары барынша айқындала түсептің сөзсіз. Бұл этностиң ой-санасын, дүниетанымын, ғасырлар бойы мәдениеті мен ділін оның тілі арқылы танытуға өз үлесін қосады.

Тілді мифпен тікелей байланыстырган неміс ғалымы М.Мюллер: «Егер тілді таза сыртқы символ емес ойдаң іске асуының жалғыз мүмкіндігі ретінде қабылдасақ, мифология тілдің дамуындағы айналып өту мүмкін емес фазасы. Тілдің бұл жағдайын ерте ме, кеш пе кез келген ең сау организм басынан кешіруге тиіс балалық ауру деп атауға болады. Бұл өзін-өзі ұмыту жағдайындағы тіл. Егер біз ежелгі тілдерде бір заттың қанша атауы бар екенін және бір сөздің әр түрлі жиі қолданылатынын елестете алсақ, онда тілдің бұл өзін-өзі ұмытуы бізге таң қаларлықтай көрінбейді» [6, 21 б.] деп көрсетеді. Орыс философы А.Н.Афанасьев «мифтің әу бастағы тұқымы сөз» десе, А.А.Потебня: «Миф деген тек субъективті мәні бар түсіндіруші образға обьективтік, шын болмыстық таңылатын түсіндірудің сөздік айтылымы... мифтік семантика сөздердің ішкі формаларында болады... мифтік символдар тіл мен ойлаудың байланысында ғана іске асады» [6, 30 б.] дейді.

Ал Р.Барт «миф – бұл сөз, айтылым» дей отырып, оны мағына берушіліктің бір түрі, яғни кәдімгі тілмен салыстырғанда, қайталаушы тіл деп көрсетеді. Ғалымның тұжырымынша, миф «ұрланған тіл» немесе фактілерді көрсететін семиологиялық жүйе, яғни мифтің негізгі мәні – мағына берушілік [7, 72 б.]. Ал Я.Э.Голосовкердің пікірінше, миф киялдау логикасы, сондықтан да ол киялдаудың туындысы болып табылады [8]. Бұл айтылғандардан шығатын қорытынды миф әр кезде де тілмен біртұтастықта болды. Миф адамның дүниені тануының ерекше бір түрі болғандықтан ол белгілі бір логикалық жүйеге негізделді. Ал «ойлаудың бізге белгілі екі жүйесі бар: біреуі – дәстүр аясындағы мифтік символдық, архетиптік ойлау. Екіншісі – бүгінгі өркениетке тән логикалық ойлау. Алғашқысы біздің адамдық табиғатымызға тән, сонымен жарасқан, біte қайнасқан» [5, 5 б.]. Сондықтан да мифтік таным әлем, қоғам, табиғат және адам өмірінің әр түрлі процестерінің бәрін камтиды. Адамзаттың мифологиялық танымы мен көзқарасы өте ауқымды ері күрделі. «Мифологиялық образ (заттық, сезімдік ой) және ұғым – дүниені қабылдаудың тарихи екі әдісі» [9, 181 б.]. Ал осындай таным қатпарларын жарыққа шығарудың тарихи құралы әрине тіл мен сөз. Сөз мағынасындағы мифологиялық негіз адам санасының дүниені танудағы қырларынан хабар береді. Бұл сайып келгенде, тілдің кумулятивтік қызметінің жемісі. Яғни адамның дүниені тану әрекеттері өз кезегінде тілде трансформацияланып, сөз формалары арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетіп отырады.

Адам санасының тілдегі ерекше бір көрінісіне мифтік танымды жатқызысақ, бұл ең бірінші жалпыадамзаттық құндылықтармен тікелей байланысты. Миф пен тіл байланысына терен талдаулар жүргізген зерттеуші Б.Ақбердиева универсалдықтың негізін үш топқа бөліп қарастырган:

1. Жалпы мифтердің бір мәдени негізден шығуы;
2. Мифтегі ұқсастық мәдени байланыстардың нәтижесі;
3. Жалпы адамзат қоғамының алғашқы кезеңдерінің тарихи-мәдени жағынан бірдей дамуы [10, 21 б.].

Қазіргі жекелеген ұлттардың барлығы ең бастапқы этностық дамуы кезінде өздері түсінбеген табиғат сырлары мен қоршаған орта құбылыстарын ерекше «құдірет иессі» ретінде қабылдағаны мәлім. Яғни адамдар санасында «олар өздерінен әлдеқайда мықты» деген ұғым орнығып, ортақ дүниетаным қалыптасты. Мәселен түркі халықтары белшектеніп жеке ұлттарға ыдырағаннан кейін олардың әрқайсысы өздерінің ойлау дәрежесіндегі рухани құндылықтарын қалыптастырыды. Алайда, түркілік кезеңнен кейін қазақтың санасы бірден ұлттық болмыста қалыптасаса қалды ма? Әрине, тұрмыс тіршілігі, тілі бір, тағдырлары өзектес болған түркілердің рухани-мәдени болмысының бір-біріне деген әсері ұзакқа дейін үзілген жоқ.

Осындағы түркілік ойлаудың іздері, олардың өмір салтының таңбалары, наным-сенімдері ескі қазақ жазба тілінде де барынша сақталған. Бұлай болудың себебі, этностық кезеңнен бері қарай үнемі даму үстінде болған жалпыадамзаттық ұғымдар мен ойлар, таным-түсініктер әсіресе жазба ескерткіштер бетінде сақталып, әр ұлт тілінде көрініс тауып отыр. Жәдігерлерде тек сол ұлттың салт-дәстүрі мен әдет-тұрпана қатысты бірліктер ғана емес, өзін құраушы этностардың дүниені тіл арқылы танудағы ұғымдары мен атаулары көптеп кездеседі деуге болады.

Қазақтың ұлан-байтак даласын мекендереген сақтар мен ғұндар, үйсіндер мен қаньлылар одан кейінгі олардың ұрпақтары оғыздар, қыпшақтар, қарлұқтар қазіргі түркі халықтарындағы мифтік-діни дүниетанымның негізін салып кеткен ірі тайпалық одақтар. Мысалы ғұн дәуірінен сақталған «Дың сұлу» анызындағы мифологиялық таным мазмұнын ескі қазақ жазба тілі жәдігері болып табылатын «Түркі шежіресі» мен “Жамиғат тауарихтан” да кездестіруге болады. Белгілі ғалым Ә.Марғұланның көрсетуінше, ғұндардың «Дың сұлу» тарихи анызында бір ханның ерекше сұлу екі қызы болады, хан мұнданай ерекше сұлу қыздарын жапан түзде салынған «дың» мұнара ішінде сақтайды. Осы арада оның қыздарына бөрі ғашық болып, құн нұры дарып, олардан көп ұрпақтар тарайды [11, 6 б.]. Бұл ұғымның ескі жазба тілде де кездесуі, арғы мифтік сананың ұзак уақытқа дейінгі әсерін байқатады. Мысалы “Түркі шежіресі” мен “Жамиғат тауарихта” да Алнақуа атты әйелдің асқан сұлу болғандығы, сондықтан да оған Алланың қолдауымен нұр дарып, батыр ұлдарды дүниеге әкелгені айтылады:

Бір кече иатыб ерді сахар уақытында ойанғанда тұңлікден бір иарұқ әнмерсе келіб кірді, күндей көрдікім... Аланқу көргенін айтды ... Бұ сөзін ешіткенден соң... көб халық күнде үйүнің атырағында сиқалаб иатылар тақы нәдубет бірлән ойғақ олтүрділар бірнече күнден соң сахар уақытында тұңлікден үйүнің ічіне түшкен афтаабдай иарық тұра тұрған әнмерсе асмандың пайда болды ол көрген кіші қатында иатқанларны барчасын тұрғызылар келіб Аланқуның тұңлұғұнден үйүнің ічіне кірді бір замандың соң қайтыб чықыб кеткенін иатған халағық барчалары көрділер келгенін қайтганын һәм көрділер әмма кішінің суретіні көре білмеділер. Мұндың соң Аланақуның сөзінің чынлығы барчага мәглүм болды (Әбліғазы Баһадүр “Түркі шежіресі”. 1871 жылы Петербургте жарық көрген П.И.Демезон нұсқасы).

Ал “Жамиғат тауарихта” бұл құбылысты “Анларның хикайаты ғажайып үа ғарайыб тұрұр” деп әспеттеп, “бұның растлығын бізге дейінгі шежірешілер айттық кеткен” дейді. Және бұл тек “Алла тағаланың әмірімен солай болған еді, бәрі де алланың қолдауымен ғана іске асады” деп көрсетеді. Жоғарыда айттылған мысалдардағы күн мен нұрдың «адаммен байланысы» мифтіктаным көрсеткіші.

Жалпы ескі жазба тілі мұраларының, атап айтқанда XVI-XVII ғ. жазбалары “Түркі шежіресі” мен “Жамиғат тауарихта”, одан кейінгі XVIII-XIX ғғ. мұраларында, соңғы кезең XIX-XX ғғ. басындағы Мәделіқожа, Майлықожа, Мәшін Жүсіп т.б. шығармаларының барлығында да бүкіл дүниені жаратушы бір құдай, адам өміріндегі барлық нәрсе байлық та кедейлік те, ауру да саулық та, бақ та сор да, қуаныш та қайғы да т.б. тек алладан ғана келеді деп түсіндіріледі. Ал бұл дүние тұрлаусыз, өткінші құбылыс ретінде ғана баяндалады, солай бола тұрса да бұған шүкіршілік етіп, “бас июді” парыз деп санаған.

Өлген адамның жаны ұшып кетіп, “құдайдың қасына” баратындығы, ол жақта да “кайнаған” өмірдің болатындығы туралы таным-түсінік әсіресе, XVI-XVII ғ. Жазбалары “Түркі шежіресі” мен “Жамиғат тауарихта” көп кездеседі. Мысалы:

Рұхының құшы тәнінің қафасыбын ұчыб кетді – Жаны кеудесінен шығып қайтыс болды.

Көрділер от қойар уақыты өтүб түрүр дәг қылдылар файда қылмады хақ рахметке кетді – Күйдіретін уақыты өтіп кеткенін көрді, тағы да темірмен күйдірді, пайда болмай қайтыс болды.

Тарих иеті үз елік сегізде хақ рахметіге уасил болды – Тарих жеті жүз елу сегізде қайтыс болды.

Жалпы ескі жазба тілде мифтік сана көбінесе «діни рухқа» негізделеді. Мұнда мифтіктанымның әсіресе, анимизм көрінісі басымдыққа ие. Яғни рухани тіршілік иелерінің, ұлкен тылсым құштің адаммен қарым-қатынасының болуы. Ғылымда анимистік ұғым бойынша өмір екіге бөлінеді: көріп жүрген өмір, көрінбейтін өмір. Ескі жазба тіл деректері бойынша халық танымында бұл өмірге қарағанда, көзге көрінбейтін дүниенің «мәнді» екендігі байқалады және “ажал” “өлім”, “бакыт”, “сор”, “құт” т.б. адамның қасына келетін, іс-әрекет иесі ретінде бейнеленген. Бұны ескі казак жазба тілі мәтіндерінде кездесетін “ажалдың жағадан ұстап алып кетуі” немесе “ажалдың үндеушісінің келу-келмеуі” т.б. тәрізді сез тіркестерінен анық байқалады: Ажал келіп иақасындың тұтұб атасының қатыға алып кетді (“Түркі шежіресі”). Егер ажалның үндеучісі келмесе үшбу кітабны фарсы тілі бірлә марраса етмек көнгілумде бар (“Түркі шежіресі”). Жақын жеде ажал тұр, Жағаңа салып ілікті (қармақты) (Майлышқожа), Ажал жүр сенің соңында, Қойши қойды баққандай (Майлышқожа) т.б.

Қазіргі тілімізде қолданылатын “ажалы жету” (ажал ізінен тауып әйтеуір жетеді), “пәле қуу” (жамандыққа қарай сол жерге пәле қуып апарады), “жын соғу”, “жын ұру” (жынның ұрып-соққанынан кейін жағымсыз әрекетке барады), “жыны келу” (қасына жын келгеннен соң қырсығып не жынданып қалады), “сайтан азғыру” (сайтанның кесірінен шалыс басады), “соры айдау” (сор келген соң ғана қиналады), “құт қону” (құт келіп қонса ғана жақсы өмір болады) т.б. тәрізді тіркестер семантикасынан адамдар оларды бұрынғы кезенде тылсым тіршілік иелері ретінде бағалағанын көре аламыз. Яғни олар көзге көрінбейді, бірақ адаммен тығыз қарым-қатынас жасай алатын “алып құш иелері”.

Әлі күнге дейін әр түрлі жауапқа ие болып келе жатқан, адамның пайда болуының «жұм-бақсыры» ескі казақ жазбаларында анимистік таным тұрғысынан түсіндірілген: Эзірейіл тофрақны шернің ічиндін алмады құрттышындың алыб ерді. Худай тағала құдірет қолы бірлән ол тоғырақны хамир қылыб адамның суретіні иасаб отұз тоқұз күн Мекке бірлән Тайефның арасында қойды қырық күн болғанда аңа жсан біді.

Сонымен қатар, ескі казақ жазбаларында көктегі құдайдың жердегі адамдарға жіберген елшілери – адамдарды рухани тәрбиелеудегі «bastы құш» ретінде танылады. Исламға дейінгі уақытта түркілердің аруаққа табынғаны мәлім.

Бұл үрдістің тіпті қазіргі кезенге дейін сақталғанын жоққа шығара алмаймыз. Аруақтан көмек сұрау, қинағанда көмеккө шакыру құбылысы XIX ғ. аяғы мен XX ғ. басындағы ескі тіл ақындарында жиі кездеседі. Мысалы, Мәделіқожаның баласы Мырзахмет би болу үшін сайлауға түсейін деп жатқанда Майлышқожа ақын Мәделіқожа зиратына арнағы барып көмек сұраған:

Аға, сениң аңсадық айбатынды
Қалың қазақ сайлауға айла қылды
Мырзахмет баланнан аямағын
Жұртты женген қүшің мен қайратынды
О дүниелік боп кеткен арыстансың
Желеп жебе осы істе, намыстансан
Күш қайратты балаңа аямашы
Мәлім мола мазарыңмен алыспасан [12, 131 б.]

Ал “Түркі шежіресі” мен “Жамиғат тауарихта” аруаққа табынушылық мүлде ұшыраспайды деуге болады. Бұлардан көрісінше, мифтік-танымның фетишизмге қатысты көрінісінен хабар беретін мәліметтерді кездестіруге болады. Фетишизм, яғни табиғат құбылысына немесе жансыз затқа табыну. Мысалы:

Мұғұл рәсімі бірлән *абаглар тұтұб* ұлғұт той қылыб *мұбарак бад қылдылар*. *Қуырчақны иасаб ... аны өбді үзіні үа козіні сүртүб аңа баши ұрды*. *Кәфір пенхан болды үа пұтханаларны отға иақды*.

Сонымен қатар, “Түркі шежіресі” мен “Жамиғат тауарихта” ауыр шайқасқа, жауапты іске, ұзақ сапарға жүрерде міндетті түрде шолпан жұлдызы туған кезеңде ғана аттанып отырған. Бұны көне түркілерден қалған “жұлдызға табынушылықтың” сілемдері деп қабылдауға болатын тәрізді. Мысалы:

Иалтырақ иұлдұзы түггандын соң тоб болды тақы Бұхарага уа Түркістанга кетді. Ғабдолла хан черігін келтүрүб иалтырақ иұлдұз түқған уақытда Бұхарадын атланды. Иалтырақ иұлдызы туган чақда Абдулла хан үгелі Ғабдолмуһмин хан Хорасанның тамам уалайатларына атланды.

Сонымен, әр түрлі рухани-мәдени құндылықтар ішінен керектісін сарапал, сұрыптаап ала білген түркілер өздерінің этноқұндылықтарын сақтай отырып, төл түсінктерін дін қағидаларымен толықтыра білді. Осылайша олардың дүниетанымдық қеністігі барынша кенеңе түсті. Адам баласы ерте кездерден-ақ өз бойларында жан, ақыл, рух т.б. болатынын сезіне білген.

Қорыта айтқанда, бұрынғы кенестік кезеңде қалыптасқандай «миф тек архайкалық санаға тән құбылыс» емес, миф қоғамдық сананың ажырамас бөлігі ретінде өмір сүріп, тіл бірліктері арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып отыратын үрдіс.

ӘДЕБІЕТ

- [1] Сыздыкова Р. Сөздер сойлейді. – Алматы: Санат, 1994. – 190 б.
- [2] Жанпейісов Е. Этнокультурная лексика казахского языка (на материалах произведений М. Ауэзова). – Алматы: Наука, 1989. – 285 б.
- [3] Қайдар Ә.Т. Мақал-мәтелдердің этнотанымдық сипаты.
- [4] Ұәлиұлы Н. Фразеология және тілдік норма. – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 1998. – 128 б.
- [5] Әлемдік мәдениеттән ой-санасы. Миғология: құрылымы мен рәміздері. – II том. – Алматы: Жазушы, 2005. – 568 б.
- [6] Потебня А.А. Теоретическая поэтика. – М.: Русская литература, 1990. – С. 117.
- [7] Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1989. – С. 520.
- [8] Голосовкер Я.Э. Логика мифа. Поэтика. – М.: Наука, 1987. – С. 217.
- [9] Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. – М.: Советская литература, 1978. – С. 226.
- [10] Ақбердиева Б. Лексика-фразеологиялық жүйедегі миғтік-тәнімдық құрылымдар: Ф.ғ.к. ғыл. дәр. алу үшін дайындық диссерт. қолжазбасы. – Алматы, 2000. – 10.02.02.
- [11] Марғұлан Ә. Ежелгі жыр аңыздар. – Алматы: Жазушы, 1985. – 368 б.
- [12] Мәделіқожа. Шығармалар. – Алматы: Полиграфкомбинат, 2009. – 400 б.

REFERENCES

- [1] Si'zdi'qova R. So'zder so'yleydi. – Almati': Sanat, 1994. 190 b.
- [2] Janpeyisov E. E'tnokwl#twtnaya leksi"ka kazahskogo yazi'ka (na materi"alah proi"zvedeni"y M. Awe'zova). Almati': Nawka, 1989. 285 b.
- [3] Qaydar A'. T. Maqal-ma'telderding e'tnotani'mdi'q si'pati'.
- [4] Wa'l'uli' N. Frazeologi"ya ja-ne tildik norma. Almati': Respbwli"kali'q baspa kabi"neti, 1998. 128 b.
- [5] A'lemdik ma'deni"ettanw oy-sanasi'. Mi"fologi"ya: quri'li'mi' men ra'mizderi. II tom. Almati': Jazwshi', 2005. 568 b.
- [6] Potebnya A.A. Teoreti"cheskaya poe'ti"ka. M.: Rwsskaya li"teratwra, 1990. С. 117.
- [7] Bart R. I"zbramni"rabot'i. Semii"oti"ka. Poe'ti"ka. M.: Progress, 1989. S. 520.
- [8] Golosovker Ya.E'. Logi"ka mi"fa. Poe'ti"ka. M.: Nawka, 1987. S. 217.
- [9] Freydenberg O.M. Mi"f i" li"teratwra drevnosti". M.: Sovetskaya li"teratwra. 1978. S. 226.
- [10] Aqberdi"eva B. Leksii"ka-frazeologi"yal'i q ju'yedegi mi"ftik-tami'mdi'q quri'li'mdar: F.gh.k. ghi'l. da'r. alw u'shin dayi"ndi"ssert. qoljazbasi'. Almati', 2000. 10.02.02.
- [11] Marghulan A'. Ejelgi ji'r angi'zdar. Almati': Jazwshi', 1985. 368 b.
- [12] Ma'deliqoja. Shi'gharmalar. Almati': Poli"grafkombi"nat, 2009. 400 b.

МИФОЛОГИЧЕСКОЕ ПОЗНАНИЕ НА СТАРОКАЗАХСКИХ ПИСЬМЕННЫХ ПАМЯТНИКАХ

Г. М. Мамырбекова

Институт языкоznания им. А. Байтурсынова, Алматы, Казахстан

Ключевые слова: мифология, познание, сознание, общество, язык.

Аннотация. В статье рассматривается мифическое познание как особое языковое проявление сознания человека. Миф существовал как неотъемлемая часть общественного сознания и передавался посредством языка из поколения в поколение, что доказывается примерами. Проведен анализ тюркских мифических понятий в казахских письменных памятниках.

Поступила 12.11.2014г.